

нення із заводу (невідомо з якого) він повернувся в рідні краї. Його кузня стала комунікативним центром, де збиралися люди, охоче слухали його повчання й роз'яснення. Бачимо його і як організатора майвки. Проте попри всю обережність, з якою він вів пропаганду й агітацію, про його діяльність стало відомо урядникові.

Образи Оленки й Оверка, з одного боку, нібито за моральним світом тяжіли до традиції відображати героїв із злиденим дитинством, лихими від бідності батьками, темним від неписьменності сільським світом. Але разом з тим, з іншого боку, це було й відкриття – вперше в українській літературі герої-підлітки поставали в умовах трудової самореалізації в організованому колективі, влаштовували протестні акції, брали в них участь, розплачувалися за активну життєву позицію, але не здавалися, не просили пощади, не зраджували колектив, громаду.

Але по-справжньому революційним був у ній зовсім інший образ, узятий з ворожого соціального табору – Нестір Пасько. Він належав до табору панів, він пригінчий у панській економії. На ньому лежить відповідальність за проведення всього циклу сільськогосподарських робіт на певній ділянці великого господарства. Перед нами талановитий менеджер, організатор виробництва. Найбільш дивні його риси, які не зустрічаються в образах інших капіталістичних управлінців, – він розуміє, що успіх виробництва залежить від людини, працівника; категорія продуктивності праці – це людська категорія, вимірюється людським чинником. Повесть «Заробітчани» – своєрідний підручник успішного управлінця. Образ пригінчого Нестора Паська не просто вийшов за межі традиції, а став цілком новим, новаторським явищем в українській прозі.

В українській літературі для дітей ще й досі не з'явилося твору, у якому б відображалися українські герої у переддень Першої російської революції. З цього погляду повість «Діти землі» К. Гордієнка наділена безсумнівним новаторством, є культурним феноменом.

У повісті К. Гордієнка «Діти землі» або «Заробітчани» змалювавши картини безправного становища заробітчани, автор показав і те, як під впливом робітничого класу, визвольних ідей російської соціал-демократії визрівала їх революційна свідомість, як поряд з економічними вимогами – поліпшення умов праці, збільшення заробітної плати, поліпшення харчування, строкові наймити починають переходити до організованої соціально-політичної боротьби за свої людські права, усвідомлюють себе як силу, спроможну порвати кайдани рабства.

В основі повісті «Заробітчани» лежав соціальний антагоністичний конфлікт. Але письменник показав, що національна солідарність позбавляє антагонізму соціальний конфлікт. Хай і не так просто, але він розв'язується, не спричиняється до взаємного знищення. Письменник довів, що українські верхи і низи знайдуть спільну мову й завжди розв'яжуть на-зриваючий конфлікт. Так, зрештою, було в усіх національних державах – національна буржуазія знаходила спільну мову зі своїм народом. Таким чином, повість «Діти землі» виконувала ще й роль соціального припущення, прогнозу. А відтак феноменальне художнє та культурне значення творчості К. Гордієнка важко переоцінити.

Література:

1. Гордієнко К. Твори : [в 2-х т.]. Чужу ниву жала : [роман]. Заробітчани : [повість]. Сім'я Остапа Тура : [повість] / К. Гордієнко. – К. : Дніпро, 1969. – Т. 2. – К. : Дніпро, 1969. – 693 с.
2. Смілянський Л. Кость Гордієнко : [в кн.: Леонід Смілянський]. – Твори : [у 4-х т.] / Л. Смілянський. – К. : Дніпро, 1971. – Т. 4. – К. : Дніпро, 1971. – С. 3–21.

УДК 811.611.367

О. М. Шаряк,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ПРО СИНТАКСИЧНІ ВИТОКИ ДИНАМІЧНОГО СЛОВОТВОРУ

Предметом публікації є розгляд словотвору як тієї ланки, що прокладає місток від предикативних до непередикативних знаків, як системи, що уможливає формування номінацій і водночас має багато спільного із синтаксисом. Генеза словотворення відбувалась поетапно – від морфеміки через структурно-семантичний підхід до комунікативно-прагматичного та когнітивного напрямку, тож у контексті актуальних для сучасної науки міждисциплінарності та інтегративності знань вважаємо за доцільне розглядати словотвір на перетині морфології, синтаксису, текстології та інших дисциплін. Погляд дериватологів на словотвір як динамічну систему, як мовний трансрівень дає змогу виявити чинники організації та механізми формування похідних слів, особливості їхньої семантики, кореляції з пропозиційними структурами тощо. Процеси номіналізації переконливо засвідчують, що за способом відображення дійсності похідні слова близькі до синтаксичних структур. З позицій динаміки пізнання поняття, як компонент семантичної структури слова, доцільно розглядати як результат мисленневих форм предикативного характеру, перетворення судження у номінацію.

Ключові слова: словотвір, номінація, похідне слово, синтаксис, пропозиція, латентна предикація.

О СИНТАКСИЧЕСКИХ ИСТОКАХ ДИНАМИЧЕСКОГО СЛОВООБРАЗОВАНИЯ

Публикация посвящена рассмотрению словообразования как связующего звена между предикативными и непередикативными знаками, как системы, которая способствует формированию номинаций и имеет много общего с синтаксисом. Генезис словообразования проходил поэтапно – от морфеміки через структурно-семантический подход к прагматическому и когнитивному. В контексте актуальных для современного языковедения междисциплинарности и интегративности знаний считаем уместным рассмотреть словообразование на стыке морфологии, синтаксиса, текстологии и других дисциплин. Взгляд дериватологов на словообразование как динамическую систему, как языковой трансуровень делает возможным исследование механизма формирования производных слов, особенности их семантики, корреляции с пропозиционными структурами. С позиций динамики познания понятие, как компонент семантической структуры слова, следует рассматривать как результат мыслительных форм предикативного характера, преобразование суждения в номинацию.

Ключевые слова: словообразование, номинация, производное слово, синтаксис, пропозиция, латентная предикация.

ON SYNTACTIC ORIGINS OF DYNAMIC WORD BUILDING

The subject of our publication is consideration of word building as a link between predicative and non-predicative signs, as a system which enables a formation of nominations and at the same time has a lot in common with syntax. Word building genesis happened gradually – from morphemics through structural-semantic approach to communicative-pragmatic and cognitive directions. Thus, in the context of knowledge topical for modern interdisciplinary and integrative studies, we have made

a decision to regard word building at the intersection of morphology, syntax, textology and other studies. Derivatologists' view on word building as a dynamic system, as a language translevel allows revealing factors of organization and mechanisms of derivative formation, peculiarities of their semantics, correlation with propositional structures etc. Nominalization processes prove that according to the manner of reality depiction derivatives are close to syntactic structures. According to cognition dynamics, notion as a component of word semantic structure should be studied as a result of mental forms of predicative character, transformation of assessment into nomination.

Key words: word building, nomination, derivative, syntax, proposition, latent predication.

Словотвір виокремлено у самостійну мовознавчу дисципліну у другій половині 20 століття зусиллями численних філологів, серед яких М. Докулід, І. Ковалик, Е. Кубрякова, В. Моч, Г. Пауль, М. Степанова, В. Фляйшер, Г. Д. Шмідт та інші. Праці цих авторів засвідчують широкий діапазон питань дериватології, які охоплюють теорію номінації, функціонування словотвірних типів, формантів, значень, категорій тощо. Еволюція терміносистеми словотвору, віяння зі сфери когнітології та концептології є індикаторами низки дискусійних питань і віх для подальших наукових пошуків. Сучасна лінгвофілософська теорія розвитку комплексних відкритих систем – синергетика – спрямована на дослідження глобальної еволюції, самоорганізації мовної системи. За синергетичного підходу словотворення розглядають як «мовний трансривень», роль якого полягає у «реалізації трансформаційної функції перетворення базових одиниць різних мовних рівнів у лексичні одиниці» [6, с. 67].

Специфіка словотвору в загальній системі мови визначається його зв'язками з іншими дисциплінами: (1) Як система, що охоплює засоби і механізми творення номінативних одиниць, словотвір тісно пов'язаний з лексикологією; (2) Позаяк формування слів відбувається з опертям на арсенал засобів, схожих до тих, які слугують для утворення словоформ, тож це зумовлює зв'язок із морфологією; (3) З погляду семантики структура значення похідного слова може бути уподібнена синтаксичній конструкції, відтак синтаксис постає однією з дотичних до словотвору дисциплін [5, с. 100]. Лексику з синтаксисом пов'язують «процеси перетворення словосполучень у слова, номіналізації, що прокладають місток від предикативних до непередикативних знаків та відображені в структурі похідних слів у вигляді латентної предикації» [11, с. 40]. Двоєкий характер словотворення аналізують В. Фляйшер / І. Барц і зазначають, що словотвірні конструкції є не лише засобами номінації, але й можуть слугувати альтернативними формами до синтаксичних конструкцій [17, с. 1]. Л. Щерба писав, «багато так званих «складних слів» є словами лише за формою, а за суттю споріднені з синтагмами, оскільки виникають у процесі мовлення і не входять у репертуар мови як системи» [4, с. 117]. К. Пешель вказує на «переважання процесуального характеру» [20, с. 4] при утворенні нових слів, зазначаючи наступне: «Оскільки значення слова не загальнозрозуміле, його розкривають за потреби через реконструкцію процесу його формування» [20, с. 4]. З цього можна зробити висновок, що нові слова виникають передусім з опорою на синтаксичні конструкції, щоб полегшити процес їхнього сприйняття реципієнтом.

На відміну від простих слів, довірливих номінативних знаків (*Tisch, Bein, Haus*), деривати й композити уподібнюються за способом відображення дійсності синтаксичним структурам. Особливістю семантики похідних та складних слів є розчленованість вираженого ними змісту (*Reit-er, Ge-bäu-de, Kleid-ung*), що зумовлює принципову неелементарність як сформованість з кількох значень, принаймні два з яких виражені у безпосередніх складниках [17, с. 42]. Семантична розчленованість складних слів полягає в тому, що вони є носіями словотвірних значень і характеризуються «композиційною» семантичною структурою, наявністю внутрішньої предикації та можливістю або фіксуватися у лексиконі у формі готових одиниць, або ж породжуватися за допомогою механізмів словотворення [8, с. 43]. Потреба у позначенні для вираження певної сукупності знань, сприймання цієї сукупності як виокремленої та цілісної – рушійний стимул словотворення, який приводить у дію ті чи інші механізми номінації й зумовлює перетворення судження у назву.

Знання про об'єкти навколишньої дійсності мовці отримують, як відомо, шляхом аналізу та синтезу, в процесі яких здійснюється виділення диференційних ознак, властивостей певного референта. «На рівні мислення цей аналітизм пізнання відображений у судженнях, які на рівні мови співвідносні з синтаксичними одиницями, виразниками процесу пізнання» [14, с. 122]. Отримавши певну інформацію про відповідний об'єкт та сформувавши про нього уявлення, людина прагне знайти «оптимальні форми реалізації та збереження цієї інформації. Інколи пошук таких форм призводить до роздільно оформлених номінацій – словосполучень, речень. Однак ці номінації громіздкі, структурно ускладнені, а інколи просто важко осяжні в лінійному плані» [14, с. 123]. За певних умов роздільно оформлені номінації внаслідок дії різних чинників перетворюються в однослівні позначення, адже саме слово є типовим мовним знаком для фіксації понять із «понятійно-консолідуючою функцією» (*«begriffskonsolidierende Funktion»*) [16, с. 12]. Як пише Е. Кубрякова, «ономасіологічний підхід до формування похідного слова дає змогу стверджувати, що, формуючись, воно проходить шлях від судження про предмет до його позначення, яке «вбирає» в себе головну ознаку об'єкта, виділену в судженні, або декілька ознак (напр., *Er ist Bäcker. Er bäckt Brote*) [12, с. 40]. «Правила великого синтаксису (організації речення) переломлюються на рівні словотворення як правила субституції речення (одиниці із зовнішньо вираженою предикацією) іншим найменуванням – словом із латентною, внутрішньою предикацією (пор. *Wir sind angekommen. Unsere Ankunft. Sie geht in die Schule. Sie ist Schülerin*). Правила номінації, таким чином, за своїми витоками синтаксичні, а самі номіналізації можуть слугувати доказом наявності у речення номінативного аспекту. Вони виявляють також проекцію предикативних зв'язків зі синтаксичної структури на похідне слово. Це засвідчує тісний зв'язок предикації та номінації й можливість використання першої у номінативних цілях» [12, с. 108]. Схожої думки дотримується В. Мюлер, вказуючи на те, що предикація, як приписування певних ознак об'єкту, є також суттю номінативного процесу. На основі цього можна висловити припущення, що номінація базується на предикації. «Таку предикацію називають потенційною, на відміну від актуальної предикації у реченні. Потенційна предикація реалізується у так званих «напівпредикативних» зворотах – дієприкметникових, інфінітивних конструкціях тощо» [19, с. 508].

Відношення, що експліцитно виражені у синтаксичних конструкціях, при словоскладанні набувають прихованої, не вираженої форми, тому їх тлумачать, опираючись на комплекс фонових знань не лише інтра-, але й екстралінгвального характеру. Знання загального значення моделі завжди підкріплене позамовним та лінгвальним знанням про базові слова, що виявляє їхня дистрибуція. До прикладу, значення композита *Holzdiebstahl* можна парафразувати зворотом *Diebstahl von Holz aus dem Wald*, що результує із асоціації між словами *Holz* і *Wald*» [10, с. 69]. У синтаксичному звороті прийменникова фраза *aus dem Wald* виражена експліцитно, тоді як у композиті вона переходить до прихованої ланки значень, тож відбувається нейтралізація «зовнішнього синтаксису» [10, с. 72].

З позицій ономасіології похідні слова виникають як результат формальної та семантичної компресії базової синтаксичної конструкції та відрізняються від простих слів способом реалізації номінативно-репрезентативної функції. Подвій-

на референція похідних слів полягає у співвіднесеності у них двох структур: ономасологічної, яка виражена відношенням між ономасологічними базисом та ознакою, а також дериваційної, що реалізується через умовленість іншим мовним знаком [9, с. 90]. Словотвірні конструкції реалізують потенціал словотвірної системи у вигляді конкретних структур, що «становлять комбінації словотворчих засобів, які відображають певні лексичні та словотвірні відношення [...]». Комуникативно зумовлена словотвірна деривація підлягає дії механізму дериваційної редукації (парадигматичної трансформації), що завершується семантичною конденсацією, яка обов'язково супроводжується відповідним до існуючих (потенційних) словотвірних моделей дериваційним процесом» [13, с. 409] (напр., *Die Andersmacher – Leute, die alles anders machen wollen, Spiegel Online 12.12.201; Kanzlerwerdung – Angela Merkel wurde Kanzlerin, Der Spiegel Nr. 47/21.11.2005, S. 8*). Наведені приклади ілюструють згортання базових пропозицій у однослівні номінації відповідно до наявних у мові словотвірних типів, з опорою на існуючі словотвірні форманти. Вони репрезентують поверхневу структуру, вужчу від глибинних ментальних репрезентацій.

В основі речення лежить позамовний факт – денотат, який співвідноситься не з окремим об'єктом, а певною ситуацією, подією, тобто «сукупністю елементів, які відображають у свідомості мовця фрагмент об'єктивної дійсності в момент висловлення» [3, с. 358]. Головним складником смислової структури речення є пропозиція, яка відображає структуру ситуації, події тощо. Структуру ж пропозиції визначає предикат, який вказує на «характер ситуації [...] і на відповідні місця для актантів, аргументів, зумовлює їхню кількість і семантичні функції» [2, с. 115]. Речення як мовна фіксація сприймання певних властивостей денотата не містить семантичної компресії, адже є «актом індивідуальної рецепції та характеристикою об'єкта», а описаний (не названий) денотат не інтегрується у певний клас понять і не стає «інтерсуб'єктивно» вагомим (нім. *intersubjektiv verfügbare Kommunikationsmarke*) [16, с. 12]. Акт предикації спрямований на встановлення певних зв'язків – у ньому фіксуються відповідно до прагматичної та пізнавальної установки мовця предмети та процеси у їхніх реальних зв'язках та відношеннях, натомість акт номінації скерований на позначення сутності, яка сприймається як єдине ціле [12, с. 41]. Опис може замінити слово, якщо у мові (ще) не існує лексичної одиниці на позначення певного поняття («*allgemeine sprachliche Defektivität*»), або мовець не може протиставити певному явищу відповідної номінації («*individuell-subjektive Defektivität*») [16, с. 12].

Якщо кожному судженню властива синтаксична семантика, то властивістю похідних слів необхідно визнати їхню здатність зберігати те, що закладено в семантиці твірної синтаксичної конструкції, у її смисловій структурі, тобто пропозицію. Непредикативне (нереченнєве) оформлення пропозиції засвідчує семантичне ускладнення речення внаслідок об'єднання декількох семантично елементарних простих речень. Виражена, наприклад, дієприслівниковою, дієприкметниковою чи інфінітивною конструкцією пропозиція стає внаслідок номіналізації частиною іншого речення. Вона приєднується до пропозиції, яка має предикативне (реченнєве) оформлення, ускладнює відповідну семантико-синтаксичну структуру. До прикладу, речення *So wehren Sie sich online gegen Banking-Räuber (Die Welt 3.11.2013)* містить дві пропозиції: першу репрезентує двомісний предикат *sich wehren gegen*, а інша представлена у латентній формі в слові *Banking-Räuber*. Антецедентом цього композита є речення *Betrüger knacken mobile TAN für Überweisungen*, тобто шахраї ламають коди транзакційних номерів для грошових переказів. Таким способом просте за формально-граматичною структурою монопредикативне речення може набувати складного об'єктивно-семантичного змісту для вираження двох і більше пропозицій.

Спостереження за дериваційними процесами у тексті, у динамічному аспекті, загострює увагу на кореляціях між новоствореними похідними словами та синтаксичними конструкціями. Транспозиція інформації з синтаксичного на лексичний рівень супроводжується семантичною перебудовою, заміною чи модифікацією низки компонентів значення. Завдяки взаємодії з контекстом новотвори імплікують пропозиційні значення антецедентів, сукупність яких визначає семантичний латентний фон. Такі номінації є виразниками нових понять, ідентифікація яких відбувається у тексті у логічних формах суджень. До прикладу, поданий нижче фрагмент тексту ілюструє структурно-семантичне згортання речення у новотвір *Protest-Schlaf. In Münster schlief ein Student zwei Nächte lang in einem Schaufenster, um zu zeigen, dass er keine Studentenbude fand. (...) Mit Erfolg, wie sich jetzt herausstellte: Nach dem Protest-Schlaf haben mehr als 50 Vermieter dem Studenten mittlerweile ein Zimmer angeboten (FAZ.online 31.08.2013)*. Дериваційний процес супроводжується категоризацією окремих компонентів мотивувальної конструкції, відтак зберігається кореляція антецедента й новотвору.

Пояснюючи внутрішній сенс заміни синтаксичного цілого на дериват або композит, Е. Бенвенист підкреслював, що це дає змогу вводити пропозицію поновлюваного антецедента у формі новоствореного іменника у інші речення та перетворювати на тему повідомлення зміст розгорнутих висловлень [1, с. 256]. Фундаментальними компонентами пропозиції є наявність референції та предикації. Водночас пропозиційним структурам властиві граматичні категорії способу, аспекту, часу, особи, числа. Відхід від цих категорій призводить до узагальнення, «вислів втрачає свій індивідуальний характер» [18, с. 68], а предикація переходить у латентний стан. На думку К. Даніельса, зміст дієслівних форм (напр. проєкція на певну особу, час) у номіналізації трансформується таким чином, що значення віддієслівних іменників розширюється, набуває узагальненого змісту [15, с. 16]. Суть цього явища опирається на гіперфункцію слова – узагальнювати, акумулювати знання про навколишній світ. Таким чином словотвірні конструкції уможливають когнітивне та комунікативне використання понятійних елементів. Як слушно зауважує Г. Колшанський, у гносеологічному плані поняття як абстракція, доступна людському пізнанню, є елементом процесу мислення, яке відбувається у логічних формах судження. З позицій динаміки пізнання, а отже і динаміки комунікації, поняття можна розглядати як елемент (і результат) складніших мисленнєвих форм предикативного характеру [7, с. 27].

У підсумку зазначимо, що характеристика похідних слів з позицій семантики синтаксису дає змогу розглядати їх як проміжну ланку між власне номінативними одиницями і синтаксичними структурами, а словотвір – як комплексну динамічну систему, що взаємодіє з різними мовними рівнями.

Література:

1. Бенвенист Е. Б. Общая лингвистика / Е. Б. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 448 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
3. Гак В. Г. Высказывание и ситуация / В. Г. Гак // Проблемы структурной лингвистики. – М., 1973. – С. 325–372.
4. Городецкий Б. Ю. К теории сложного слова / Б. Ю. Городецкий // Слово в грамматике и словаре. – М. : Наука, 1984. – С. 117–124.
5. Земская Е. А. Язык как деятельность. Морфема. Слово. Речь / Е. А. Земская. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 672 с.
6. Еникеева С. М. Синергетические параметры структурной организации и развития словообразовательной системы современного английского языка / С. М. Еникеева // Синергетика в филологических исследованиях : монография / под. общ. ред. Л. С. Пихтовниковой. – Х. : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2015. – С. 62–88.
7. Колшанский Г. В. Некоторые вопросы семантики языка в гносеологическом аспекте / Г. В. Колшанский // Принципы и методы семантических исследований. – М. : Наука, 1976. – С. 5–31.

8. Кубрякова Е. С. Производное слово в лексике и грамматике / Е. С. Кубрякова // Слова в грамматике и словаре. – М. : Наука, 1984. – С. 60–69.
9. Кубрякова Е. С. Семантика производного слова / Е. С. Кубрякова // Аспекты семантических исследований. – М. : Ин-т языкознания, 1980. – С. 81–155.
10. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1981. – 200 с.
11. Кубрякова Е. С. Коммуникативная лингвистика и новые задачи словообразования / Е. С. Кубрякова // Науч. труды МГПИИЯ им. Мориса Тореза. – М., 1982. – Вып. 186. – С. 24–36.
12. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1986. – 158 с.
13. Ландер М. А. Механизм формирования словотворной категории инструментальной как самостоятельной категории напредикативного типа / М. А. Ландер // Лингвистичні студії. Збірник наукових праць. – Донецьк : ДонНУ, 2007. – Вип. 15. – С. 408–411.
14. Шумагер А. И. Типология универбов-наименований действующего лица / А. И. Шумагер // Актуальные аспекты современной немецкой лексики. – Калинин, 1984. – С. 119–132.
15. Daniels K. Substantivierungstendenzen in der deutschen Gegenwartssprache/ K. Daniels. – Düsseldorf: Schwann, 1963. – 249 S.
16. Fleischer W. Aspekte der sprachlichen Benennung/ W. Fleischer // Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften der DDR. Gesellschaftswissenschaften. – Berlin: Akademie-Verlag, 1984. – Heft 7. – S. 3–28.
17. Fleischer W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache/ W. Fleischer, I. Barz. – Tübingen : Niemeyer, 2007. – 382 S.
18. Lehmann Ch. Nominalisierung: Typisierung von Propositionen / Ch. Lehmann // Apprehension I. Das sprachliche Erfassen von Gegenständen. Bereich und Ordnung der Phänomene. – Tübingen : Narr, 1982. – S. 66–83.
19. Mühler W. Nomination und Prädikation / W. Mühler // Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung. – Berlin: Akademie-Verlag, 1982. – Band 35.1. – S. 503–510.
20. Peschel C. Zum Zusammenhang von Wortneubildung und Textkonstitution / C. Peschel. – Tübingen : Niemeyer, 2002. – 315 S.

УДК 81'44

Н. И. Шашкина, Л. В. Дружинина, К. В. Соколова,

ГВУЗ «Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры» г. Днепр

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ИССЛЕДОВАНИЯ ТЕРМИНОЛОГИИ СТРОИТЕЛЬНОГО МАШИНОСТРОЕНИЯ В ЛИНГВО-КОГНИТИВНОМ АСПЕКТЕ

Статья посвящена основным теоретическим понятиям терминоведения – «термин», «терминосистема» и обоснованию предпосылок исследования терминологии в когнитивном и системно-функциональном аспектах.

В статье отмечается, что в рамках когнитивного подхода термин рассматривается как результат специальной когнитивной деятельности человека. Установлено, что общая структурация фрейма терминосистемы «Наименования строительных машин и механизмов» обусловлена спецификой самой репрезентируемой концептуальной области. Каждый фрейм и подфрейм имеет сложную иерархическую структуру, отражающую концептуальное содержание понятийного аппарата строительного машиностроения.

Ключевые слова: термин, терминосистема, фрейм, строительное машиностроение, когнитивный подход.

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ БУДІВЕЛЬНОГО МАШИНОБУДУВАННЯ В ЛІНГВО-КОГНІТИВНОМУ АСПЕКТІ

Стаття присвячена основним теоретичним поняттям термінознавства – «термін», «терміносистема» і обґрунтуванню передумов дослідження термінології в когнітивному та системно-функціональному аспектах. У статті відзначається, що в рамках когнітивного підходу термін розглядається як результат спеціальної когнітивної діяльності людини. Встановлено, що загальна структурація фрейма терміносистеми «Найменування будівельних машин і механізмів» обумовлена специфікою концептуальної області, яка репрезентується. Кожен фрейм і підфрейм має складну ієрархічну структуру, що відображає концептуальний зміст понятійного апарату будівельного машинобудування.

Ключові слова: термін, терміносистема, фрейм, будівельне машинобудування, когнітивний підхід.

THEORETICAL PREREQUISITES FOR MACHINE BUILDING TERMINOLOGY RESEARCH IN TERMS OF COGNITIVE LINGUISTICS

This paper is focused on fundamental theoretical terminology concepts such as 'term', 'terminology system'. The prerequisites for terminology investigation in terms of system and functional, as well as cognitive aspects have been grounded.

In cognitive approach «the term» is considered to be a result of some specific cognitive human activity. It was defined that general frame structure of «Construction machinery» terminology system is determined by its peculiar concept-based field. Each frame or subframe has its complex multi-level structure, which is reflected in machine building categories and concepts. It is necessary to note that frames are open-end. As a result, terms can appear and disappear in a term system; however, it doesn't lead to any changes in paradigmatic relations of terminology system. Six basic frame groups in modern «Construction machinery» terminology are not singled out automatically but, according to internal system characteristics based on presentive and logical relations of concepts and categories in the field.

It is concluded that conceptual model can be used as a basis for further development and ranking of machine building terminology.

Key words: term, terminology system, frame, machine building, cognitive approach.

Известно, что эффективность исследования в значительной мере зависит от четкого понимания научных понятий, которыми приходится оперировать в процессе работы. Поэтому не случайно при изучении языка науки и техники, в первую очередь, выясняют: что подразумевается под понятием «терминология», «терминосистема», «термин»; какие специфические черты присущи термину как лексической единице языка науки и техники; каков лексический состав языка научно-технической литературы и многое другое. Краткий обзор состояния этих вопросов мы начнем с рассмотрения основных понятий терминоведения – **терминология, терминосистема, термин.**

Анализ современной терминоведческой литературы позволяет нам сделать вывод, что в настоящее время не существует принципиальных разногласий в понимании терминологии как системы, представляющей собой совокупность всех обозначений научных и профессиональных понятий, которая отражает и объективно фиксирует связи, существующие между ними. Как наиболее интенсивно развивающаяся часть словарного состава языка, терминология представляет собой «класс, дающий самое большое число новых формантов» [1, с. 209].